

ATATÜRK VE TÜRK DÜNYASI*

Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün Türk dünyası hakkındaki düşünceleri gerçekçi bir temele dayanır. Zira o, gençliğinden itibaren Balkan, I. Dünya ve Millî İstiklâl Savaşı yıllarında Osmanlı Devleti'ndeki fikrî ve siyasî akımları bizzat dikkatle takip etmiş, siyasî, askerî, kültürel ve ekonomik bakımdan tenkidi ve tahlili ile hangilerinin gerçekleşme imkânı bulabileceği konusunda bunları yüksek öngörüyle değerlendirmişti. Atatürk'ün Türk dünyası hakkındaki görüşlerini değerlendirmek için kronolojik olarak onun hayatına bakmak gerekecektir.

O her şeyden önce bugün hudutlarımızın dışında kalan Doğu Makedonya'daki Yunanistan'ın Selanik şehrinde doğmuştur. O yıllarda Selanik bir imparatorluk şehridir. Çeşitli din ve kültürlerden insanların yaşadığı bu şehirde Mustafa Kemal tamamiyle bir Türk terbiyesi ile yetişir. Selanik, kültürel ve tarihî potansiyel olarak daha sonra 1911 yılında Genç Kalemler adıyla Ömer Seyfeddin, Ziya Gökalp, Ali Canip gibi simaların çıktığı ve Türk dilinin tarihi bakımından önemli bir safhası olan “Yeni Lisan” hareketinin başlatıldığı yer olacaktır.

Harp Akademisi'ni bitiren Mustafa Kemal'in ilk görev yeri, kurmay yüzbaşı olarak atandığı Şam oldu. Burada sosyo-kültürel yapıyı, ülke coğrafyasının gerçeklerini, ayrılıkçı kabile reislerini kısacası Suriye cephesini tanıma fırsatını elde etti. 1907 yılında ise, kolağası olarak çok iyi bildiği Selanik'te görevlendirdi. Mustafa Kemal, 31 Mart Olayı'nın çıkması üzerine Harekât Ordusu'nun kurmay başkanı olarak İstanbul'a geldi. İsyanın bastırılmasından

---

* Bu makale ilk defa *Hava Kuvvetleri Dergisi* (Mayıs 2000, Sayı: 335, s. 84-90)'nde yayımlanmıştır.

sonra, tekrar Selanik'e döndü. 1910 yılında askerî manevraları takip amacıyla Fransa'ya gönderildi. 1911 yılında ise Trablusgarp Savaşı'nda yeni sömürge hayalleri içinde olan İtalyanlar'a karşı binbaşı olarak Derne ve Tobruk'da savaştı.

Balkan savaşı çıktığında Mustafa Kemal'e, Gelibolu ve Bolayır'da görev verildi. Balkan Savaşı'ndan sonra Sofya ve Belgrad Askerî Ataşeliklerinde bulundu. Bu sıralarda yarbaylığa terfi etti. Evlad-ı fatihan'ın altı yüzyıl ikinci sınıf vatandaş olarak yaşadığı Balkanlarda hâkim unsur iken nasıl teba hâle geldiğini, savaşları, komitacıları, yüzbinlerin sürgünü diye bilinen göçleri, velhasıl topyekûn hazin durumumuzu yakından müşahede etmiştir. 1910'lu yıllarda Balkan harbinde yaşadıklarımız millî kollektif şuurlarımızı öylesine yaralamıştır ki Fuad Köprülü'nün kaleme aldığı şiir bu durumu ibretle yansıtmaktadır:

Tuna boylarında sıra selviler	Namazgâh bir otluk: Kalmamış taş;
Tan yeli estikçe sessiz ağlarmış;	Çeşmelerden akan kanlı gözyaşı
Gül bahçelerinde baykuşlar öter,	Orda bir güzel var çatılmış kaşı;
Şu viranelikler eski bağlarmış;	Ak alınına kara çatkı bağlarmış.

Kırık minarelerden duyulmaz ezan	Söğüt dallarında hasta serçeler
Hep ocaklar sönmüş, devrilmiş kazan	Eski akın destanını heceler.
Bir inilti duydum sandım, bir ozan;	Tuna ağlıyormuş bazı geceler
Sesime ses veren karlı dağlarmış.	Göğsünde kefesiz şehitler varmış.

.....

.....

Mustafa Kemal, Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'na girmesiyle Tekirdağ'daki 19. Tümen Komutanlığı'na atandı ve Çanakkale Savaşları'nda büyük başarılar kazandı. Düşmanların Çanakkale'den ümitlerini kesip çekilmeleri üzerine 1916 yılında Doğu cephesinde görevlendirildi. Burada Ruslara karşı savaşarak Muş ve Bitlis'i kurtardı, generalliğe terfi etti. Daha sonra Şam ve Diyarbakır'da görev yaptı. 1917 yılında da Yıldırım orduları

Komutanlığı'na bağlı 7. Ordu'nun başına getirildi. Alman generali ile anlaşamadı ve istifa ederek İstanbul'a döndü.

Mustafa Kemal, İstanbul'da iken veliaht Vahdettin ile birlikte Almanya'ya gitti. Burada askerî çevrelerde incelemeler yaptı. İstanbul'a döndükten bir süre sonra böbrek rahatsızlığı sebebiyle Viyana ve Karlsbad'a giderek tedavi gördü. Dönüşünde 7. orduya tekrar komutan oldu. Burada İngilizlere karşı başarılı savunma savaşları yaptı. Mondros Ateşkes Antlaşmasının imzalandığı günlerde Yıldırım Orduları Komutanlığı'na getirildi. Ancak yapılacak pek bir şey kalmadığı için İstanbul'a döndü. Bu arada 13 Kasım 1918 yılında İtilaf Devletleri İstanbul'u işgal etmiş; özellikle İngilizlerin baskısıyla Ahmet İzzet Paşa hükümeti istifa etmiş, yerine Tevfik Paşa sadrazamlığa getirilmişti. İtilaf devletleri Meclis-i Mebusan'ın dağıtılması için padişaha baskı yaparlar. Baskılara dayanamayan padişah 12 Aralık 1918 tarihinde meclisi dağıtır. Son Osmanlı Meclis-i Mebusan'ında biricinin aksine 288 üyenin, 147'si Türklerden seçilmiştir. 1919 yılının Mart ayında Tevfik Paşa hükümeti görevden alınır; yerine Damat Ferit Paşa hükümeti atanır. İngiliz hayranı olan Damat Ferit, İzmir'in Yunanlılar tarafından işgaline kayıtsız kalmış, Doğu Anadolu'nun parçalanması konusunda sesini çıkarmamış, daha sonra ise Anadolu'daki millî hareketi engelleyici tutum takınmıştı. Suriye cephesinden İstanbul'a dönen M. Kemal, İtilaf Devleti donanmasını İstanbul limanında görünce "Geldikleri gibi giderler." demişti. Dokuzuncu ordu müfettişliğini kabul ederek Samsun ve çevresinin güvenliğini sağlamak üzere Samsun'a çıktı.

Görüldüğü üzere Mustafa Kemal millî mücadeleye kadar geniş imparatorluk coğrafyasının pek çok yerinde görev yapmış, Avrupa'da Almanya, Fransa, Avusturya gibi ülkelerde bulunmuştur. Osmanlı Devleti'nin son dönemi Türk milletinin ölüm kalım mücadelesine sahne olmaktadır. Böyle bir dönemde Atatürk, sosyal, siyasî, ekonomik ve kültürel birikimiyle memleketin içinde bulunduğu şartları ve Türk dünyasını çok iyi değerlendirmiştir. Tunuslu Hayreddin, Ziya Paşa ve Namık Kemal gibi Osmanlılık cereyanını ortaya atanları ve takipçilerini, Şeyhülislam Musa Kazım Efendi, Mahmud Esat gibi "Dinî hükümlerden ve şeriattan zerre

kadar inhiraf caiz değildir.” diyen İslamcılarla “İlerlememize engel olan islamiyet değil, bize öğretilen yanlış an’aneler ve hurafelerdir.” tezini savunan Batı kültürüyle temas etmiş, eleştiri ruhuna sahip Said Halim Paşa, M. Şemsettin (Günaltay) ve Mehmed Akif Ersoy gibi ılımlıları; Süleyman Nazif, Bursalı Tahir Bey, Ahmed Hikmet Müftüoğlu, Necip Asım Yazıksız, Ziya Gökalp gibi Türkçüleri, Abdullah Cevdet gibi garpçı(batıcıları); Baha Tevfik, Nüzhet Sabit, Ali Namık ve Celal Nuri gibi Sosyalist ve Marksistleri yakından takip etmiş ve savundukları fikirleri çok iyi tahlil etmişti.

O, Kurtuluş Savaşını Türk milletine dayanarak gerçekleştirmiş ve yeni Türk devletini de aynı millete dayanarak kurmuştu. 1937 yılında “*Cumhuriyetimizin dayanağı Türk topluluğudur. Bu topluluğun fertleri ne kadar Türk kültürü ile dolu olursa o topluluğa dayanan cumhuriyet de o kadar kuvvetli olur.*” cümleleriyle düşüncelerini ifade eden Atatürk, 1937 yılında yaptığı bir konuşmada, “*Ben, 1919 Mayıs ayı içinde Samsun’a çıktığım gün elimde hiçbir kuvvet yoktu. Yalnız büyük Türk Milleti’nin asaletinden doğan ve benim vicdanımı dolduran yüksek ve manevî bir kuvvet vardı. İşte ben bu millî kuvvete, bu Türk Milleti’ne güvenerek işe başladım. Ben, Türk ufuklarından bir gün mutlaka bir güneş doğacağına, bunun hararet ve kuvvetinin bizi ısıtacağına, bundan bize bir güç çıkacağına o kadar emindim ki, bunu âdeta gözlerimle görüyordum.*” demiştir.

“*Biz milliyet fikirlerini tatbikte çok gecikmiş ve çok tembellik göstermiş bir milletiz. Bilirsiniz ki, milliyet nazariyesi, millet ülküsünü inhilâle(eritmeye, dağıtmaya) çalışmakta olan nazariyelerin dünya üzerinde tatbik kabiliyetleri kalmamıştır. Bizim milletimiz, milliyetinden gaflet edişinin çok acı cezalarını gördü. Osmanlı Devleti’nin dâhilindeki çeşitli kavimler hep millî akidelere sarılarak, milliyet ülküsünün kuvvetiyle kendilerini kurtardılar. Biz ne olduğumuzu sopa ile içlerinden kovulunca anladık. Anladık ki, kabahatimiz kendimizi unutmaklığımızmış”.*

Atatürk’ün vatan ve millet anlayışında hayal ve maceraya yer yoktur. Bu sebeple o, milliyet ve vatan meselelerinde çok iyi düşünülmesi; her dönemde ve şartta nelerin yapılabileceği, nelerin yapılamayacağını iyice değerlendirilmesi gerektiğine inanmaktadır.

1928 yılında Türkiye dışındaki Türklerin kültür sorunlarıyla ilgilendiğimizi “Büyük Türk Tarihine, Türk dilinin kaynaklarına, zengin lehçelerine eski Türk eserlerine önem verdiğimizizi” en uzaktaki Türklerin dil ve kültürlerini bile ihmal etmediğimizi söylemiştir. Aynı konuşmasında Atatürk:

“Milliyet davası şuursuz ve ölçsüz bir dava şeklinde düşünülmemeli ve savunulmamalıdır. Milliyet davası şuurlu bir ideal meselesidir. Şuurlu ideal demek, müspet ilimlere, ilmî usullere dayandırılmış bir hedef ve amaç demektir... Hareketlerin imkân sınırları ve öncelikleri mutlaka hesaba katılmalıdır.”

“Biz Pan-İslamizm yapmadık, belki yapıyoruz, yapacağız dedik. Düşmanlar da yaptırmamak için “bir an önce öldürelim” dediler. Pan-Turanizm yapmadık; yaparız, yapıyoruz dedik, yapacağız dedik ve yine öldürelim dediler. Bütün dava bundan ibarettir. Bütün dünyaya korku ve telaş veren kavram bundan ibarettir. Biz böyle yapmadığımız ve yapamadığımız kavramlar üzerinde konuşarak, düşmanların sayısını ve üzerimize olan baskılarını çoğaltmaktan ise tabîi sınıra, meşru sınıra dönelim. Haddimizi bilelim. Binaenaleyh efendiler, biz hayat ve istiklâl isteyen milletiz ve yalnız ve ancak bunun için hayatımızı esirgemeyiz.”¹

Atatürk 1923 yılında Hatay için şöyle demişti: “Kırk asırlık Türk yurdu düşman elinde kalmaz. Günü gelecek siz de kurtulacaksınız.” Gerçekten de 1939 yılında O’nun bu sözleri gerçekleşmiş Hatay anavatana katılmıştı.

Yakın coğrafyamızdaki Kıbrıs konusunda Atatürk son derece hassastır. “93 Harbi” diye bilinen 1877-78 Osmanlı-Rus savaşında Ruslara karşı devletimizi destekleyeceğine dair verdiği söz üzerine yönetimi İngilizler’e bırakılan Kıbrıs’la ilgili olarak bir tatbikat esnasında etrafındakilere düşüncelerini ifade eder. Gazi, önce güney illerimizdeki tatbikata katılan subaylara “Türkiye’nin yeniden işgal edildiğini ve Türk kuvvetlerinin sadece bu bölgede mukavemet ettiğinizi farz edelim. İkmal yollarımız ve imkânlarımız nelerdir?” diye sorar. Subaylar çeşitli görüş ve düşünceler ileri sürerler. Atatürk hepsini sabırla dinler. Sonra elini haritaya uzatır ve Kıbrıs’ı işaret

¹ Atatürk, *Söylev ve Demeçler*. C. 2, Ankara, 1989, s. 201.

ederek: “Efendiler, Kıbrıs düşman elinde bulunduğu sürece bu bölgenin ikmal yolları tıkanmıştır. Kıbrıs’a dikkat ediniz. Bu ada bizim için önemlidir.” der.²

Atatürk, Kıbrıs Talebe Cemiyeti’ni himayesine almış ve kendisini ziyarete gelen bu cemiyetin faal üyelerinden Kıbrıslı Şevket Yurdakul’a adını ve soyadını sormuştur. Yurdakul soyadını duyunca Mehmet Emin Yurdakul ile akrabalığı olup olmadığını öğrenmek ister. Genç öğrenci ise “Kıbrıs’ın yurt, bilhassa İstanbul için İngilizler’e kul olarak verildiğini ve kendisinin de o sebeple Yurdakul soyadını aldığı” öğrenince; “yakında orası da kölelikten kurtulacaktır” diyerek yanında bulunan Tevfik Rüştü Aras’a dönerek “İşitiyor musun Aras, Kıbrıslıları’ın duyduğu hasreti, üzüntüyü” der.

Hatay meselesinin gündemde olduğu yıllarda Kıbrıslı Saffet Ergin, Gazi’ye Kıbrıs’ın geleceğinin ne olacağını sormak cesaretinde bulunur. Gazi onun omuzunu sıvazlayarak “Onun da sırası gelecek Saffet Bey” der.³

Kıbrıslı Türkler de her olayda Türkiye’nin yanında olmuşlar, geleceklerin Türkiye ile birlikte olmakta görmüşlerdir.

Kıbrıs’ta çıkan Doğru Yol (12.01.1920 tarihli nüshası) ve Söz (22.07.1922 tarihli nüshası) gazetelerinde Mehmet Remzi Okan yazdığı yazılarla Anadolu’daki Millî Mücadele’de kaybedilen ve kazanılan savaşları şehit sayılarını yazmak suretiyle halkı bilgilendirmekle kalmamış, Anadolu’ya gönderilmek üzere “Hilâl-i Ahmer”e yardıma çağırmıştır. Hürriyet ve Terakki Kulübü’nün 25 Mart 1925’te düzenlediği müsamereden elde edilen 270 sterlin bütün engellemelere rağmen Anadolu’ya ulaştırılmıştır.

Yine Mehmet Remzi Okan, Söz Gazetesi’nde:

“Anadolu’da askerlerimizin yaralarını sarmak, onların tedavi ve iaşelerini temin etmek bütün Müslümanlar’a farzdır. Ahvâl-ı siyasiye dolayısıyla harbe bilfiil iştirak edemeyen bizim gibilerin mutlaka iane vermeleri lazımdır.(...) Arkasında gözleri yaşlı nişanlısını veya

² Sabahattin İsmail, "Atatürk ve Kıbrıs Türkleri" *Üçüncü Uluslararası Atatürk Sempozyumu*, 3-6 Ekim 1995, Ankara, 1998, s. 359.

³ Sabahattin İsmail, *a.g.e.*, s. 365.

haremini din ve vatanın selameti namına terk ve düşmanın ateş açan güllerine göğüslerini siper yapan Mehmetçiklerin fedakârlıklarını takdir ettiğimizi ianelerimizle ispat etmeliyiz. Zekat vermek ve kurban kesmek emri şerefine ittiba eylemek isteyenlerin şer'an vermekle mükellef oldukları, mebalîği Hilâl-i Ahmer'e verirlerse indullah dahi ziyade nail-i ecir ve sevabat olacakları şüphesizdir”.

Yine bir konuşmasında “Kıbrıs'ta Türk dili sönmemelidir” der.⁴

Atatürk şark cephesi ve bilhassa Azerbaycan hakkında oldukça duyarlıdır. Azerbaycan Türklerini, Türkiye Türklerinin kardeşleri olarak görmektedir.

“Bugün Azerbaycan'ın istiklâlini temsil eden sancağı çekerken ellerimin bir takım hissiyat ve teessürat ile müteharrik olduğunu duyuyorum. Filhakika sancağı çeken benim ellerim idi. Ellerimi tahrik eden, bugünkü bayrağa müşterek olan bütün Türkiye halkının hakiki ve samimî kardeşlik hissiyatı idi (14.10.1921).

18 Ekim 1921'de Azerbaycan'ın Ankara elçisine şunları söylemektedir: “Azeri Türklerinin dertleri kendi dertlerimiz ve sevinçleri kendi sevinçlerimiz gibi olduğu için onların isteklerine nail olmaları, hür ve bağımsız olarak yaşamaları bizi pek ziyade sevindirir.” “Türkün saadeti ve mazlumların kurtuluşu yolunda Azerbaycan Türklerinin de kanını dökmeye hazır bulduklarına dair olan beyanatınız istilacılara karşı Türkün ve mazlumların kuvvetini artıran pek kıymetkâr bir sözdür. Bugünkü sınırlarımız dışında, başka ellerde, başka siyasî zümrelerle isteyerek veya istemeyerek kader ortaklığı yapmış, bizimle dil, ırk ve menşe birliğine, yakın uzak tarih ve ahlâk yakınlığı görülen Türk topluluklarının durumu “tarihin bir hadisesinin bir neticesidir ve Türk milleti için elim bir hatıradır. Fakat Türk milletinin tarihen ve ilmen teşekküldeki asaleti, dayanışmayı asla ihmal etmez.”

“Coğrafi vaziyeti göz önüne getirilirse, gerçekten Azerbaycan'ın Asya'daki kardeş hükümet ve milletler için bir temas ve dayanak noktası olduğu görülür. Azerbaycan'ın bu özel konumu, vazifesini pek mühim kılmaktadır”⁵.

⁴ Sabahattin İsmail, *a.g.e.* s. 365-367.

⁵ *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri II.*, Ankara, 1989, s. 24.

Azerbaycan kamuoyu da her zaman olduğu gibi o yıllarda da aydınlarından sade vatandaşına kadar Türkiye Cumhuriyeti için samimi hisler beslemektedir. Bilhassa Türkiye’de öğrenim görüp ülkesine dönmüş aydınların o günlerde Türkiye ve müşterek düşmanlar hakkında yazdıkları şiirler oldukça ilginçtir. Mesela Ahmet Cevat, İstanbul’un İngilizler tarafından işgal edilmesi üzerine:

Men sevdiğim mermer sineli yarin
 Deyirler goynunda yabancı el var
 Bakıp ufuklara, uzak yollara,
 Ağlayırmış mavi gözler akşamla,

Ey solgun üzölü dalgın İstanbul!
 Mavi gözlerin çoh baygın İstanbul!

Men sevdiğim gız dünya gözeli,
 Ona bu dünyada eş yaranmamış
 Deyirler könlünü felek pozalı,
 Sürmeli telleri hiç daranmamış,

Ey solgun üzölü, dalgın İstanbul!
 Mavi gözleri çoh baygın İstanbul!

...

Bir ilan sarılmış ince beline.

...

Ey solgun üzölü, dalgın İstanbul,
 Mavi gözlerin çoh baygın İstanbul.

.....

diyerek bu emsalsiz dünya incisi şehrin işgalini, İstanbul’un beline sarılan bir yılana benzetir.

Yine Ahmet Cevat, Millî Azerbaycan Cumhuriyeti'nin 1919 yılında kurulmasının arefesinde Kafkas petrolerini ele geçirmek amacıyla plânlar kuran İngilizlerin niyetlerini anlatmak için:

Bakı'ya gelmişsen salam vermeye,
 Ey Han sarayını dutan İngiliz
 Giderken Ka'beye hacı kervanı
 Hacılar yoluna çıkan İngiliz
 Damagında Çanaggala acısı
 Sen misen Türk ellerinin yağısı?
 İslam dünyasının ölüm çalgısı
 Ölüm niyetiyle yıkan İngiliz!

Sarıp Hindistan'ın cansız golunu,
 Geldin bağlama Turan yolunu
 Aldatıp her yerde Tanrı gulunu
 İnsanları ucuz satan İngiliz!

demiştir. Sözü geçen şiiri kaleme alan Ahmet Cevat, 1937 yılında Sovyetler Birliği'ndeki Stalinizmin gereği olarak burjuvazi ile Pantürkizm ve Panislamizm'e hizmet etmekle suçlanan onbinlerce Türk soylu aydın işçi ve köylüler gibi tutuklanmış daha sonra da öldürülmüştür.⁶

Atatürk'ün Türk dünyası ile ilgili pek çok nutku içinde görüşlerinin en vecizi şüphesiz Cumhuriyetin onuncu yılı kutlamaları çerçevesinde 29 Ekim 1933 tarihinde Ankara'daki Ziraat Bankası lokalindeki yaptığı konuşmadır:

⁶ Azerbaycan'da 1928 yılından sonra resmen Kemalizme tepki başlatılmıştır. Mikayıl Müsfig, Salman Mümtaz, Tağı Şahbaz, Hacıbaba Nazarlı, Samed Mansur, Büyükağa Talıplı, Kantemir, Emin Abid, F. Köçerli, H. Zeynalı, M. Kuliyeve, Atababa Musahanlı, Bekir Çobanzade, R. Ahundov, F. Ağazade, V. Hulufu, Halit Süat Hocayev, İdris Hasonov, Kulam Bağirov, Abdulla Tagızade yok edilmiştir. Azerbaycan'daki kıyımın kurbanlarını 29 bine ulaştığı belirtilmektedir. Amanoğlu, Ebulfez, "Atatürk, Kemalizm ve Azerbaycan Milli Kültürü" *a.g.e.* s. 475.

“Bugün Sovyetler Birliği dostumuzdur; müttefikimizdir. Bu dostluğa ihtiyacımız vardır. Fakat yarın ne olacağını kimse bu günden kestiremez. Tıpkı Osmanlı gibi, tıpkı Avusturya-Macaristan gibi parçalanabilir, ufalanabilir. Bugün elinde sımsıkı tuttuğu milletler avuçlarından kaçabilirler. Dünya yeni bir dengeye ulaşabilir. İşte o zaman Türkiye ne yapacağını bilmelidir. Bizim bu dostumuzun idaresinde dili bir, inancı bir, özü bir kardeşlerimiz vardır. Onlara sahip çıkmaya hazır olmalıyız. Hazır olmak, yalnız o günü susup beklemek değildir. Hazırlanmak lâzımdır. Milletler buna nasıl hazırlanır? Manevî köprülerini sağlam tutarak. Dil bir köprüdür... İnanç bir köprüdür... Tarih bir köprüdür...”

Köklerimize inmeli ve olayların bölüğü tarihimiz içinde bütünleşmeliyiz. Onların bize yaklaşmasını bekleyemeyiz. Bizim onlara yaklaşmamız gerekli...”

M. Kemal Atatürk

29 Ekim 1933

Atatürk, uzak coğrafyalardaki Türk dünyasıyla münasebetin kurulmasını, köklerimize inmemizi, dil, tarih ve külterel bakımdan esaret altındaki Türklere yakınlaşmamız gerektiği görüşündedir. Fakat bu yakınlaşma külterel plândadır. “Benim en büyük fahrim, servetim Türklükten başka birşey değildir,” diyen Atatürk’ün başka bir talebi yoktur. O, Türk milletinin mensuplarının buldukları coğrafyalarda huzurlu bir hayat sürmelerini ister. Mustafa Kemal’in birinci plândaki milliyetçilik alanı “Misak-ı Millî” ile sınırları tespit edilen Türkiye’dir. Bu ülkenin kaynaklarının iyi kullanılması, topraklarının işlenmesi mamur hâle getirilmesi, üzerinde yaşayan insanların refah ve saadetlerini yükseltmesi onun temel arzusudur. “Biz haddini bilir kimseleriz. Gerçekleşmesine imkân olmayan emeller sahibi değiliz. Bugün esaret elemleri altında inleyen birçok dindaşlarımız vardır. Bunlar için de kendi çevrelerinde bağımsızlıklarını kazanmaları ve tam bağımsızlıkla memleketlerinin refah ve yükselmesine çalışmaları en büyük temennimizdendir.”⁷ Atatürk, her şeyden önce Osmanlı İmparatorluğu’nun yıkıntıları arasından Türkiye Cumhuriyeti’nin millî bir devlet olarak kuruluşu

⁷ İnan, Afet, *Mustafa Kemal Atatürk'ten Yazdıklarım*, Ankara, 1981, s. 59.

ile “Türkiye Cumhuriyeti devletinin temeli Türk millî kültürüdür” derken yeni devleti bu kültür birliği etrafında kurmuştu. Türk kültürel birliğinin hudutlarımız dışında kalan kısmına Atatürk’ün kayıtsız kalması düşünülemezdi. Türk Tarih ve Dil Kurumlarını ihdas etmesi bu kültürel birliğin araştırılması için yapılması gerekenleri göstermekteydi. Atatürk’ün asker, devlet ve kültür adamı olarak vasıflarının yanı sıra bilim ve bilimsel düşünceye verdiği önem de bu hususu açık olarak ortaya koymaktadır. Şahsi kütüphanesinde bulunan beş bine yakın kitap ve özellikle Türk tarihi ve diliyle ilgili olarak *Orhun Abideleri* ve *Divanü Lügati’t-Türk*’ü okuyarak bazı önemli gördüğü yerlerin altını çizmesi; Deguienes’in Hunların, Moğolların ve Daha Sair Garbi Tatarların Tarih-i Umumisi adlı beş ciltlik eserini okuyup bazı yerleri işaretlemesi onun bu yöndeki hassasiyetini göstermektedir.

Genç Türkiye Cumhuriyeti’nin o günkü şartları altında bu düşünce fevkalâde ileri görüşlü bir yaklaşımdır. 11 Temmuz 1932’de Türk Tarih Kongresi’nin kapanışı münasebetiyle Türk Dili Tetkik Cemiyeti adıyla bir cemiyetin kurulması kararlaştırılmış; bu cemiyet Atatürk’ün emriyle hazırlıklara başlayarak 26 Eylül 1936’da ilk toplantısını yapmıştır. Sonraki yıllarda tarih ve dil kongrelerine pek çok âlim katılır. Onların düşüncelerine itibar eder; yapılacakları kararlaştırırlar. Atatürk bütün Türklerin bir bayrak altında toplanmasını hedefleyen politikalara iltifat etmez; çünkü bunun gerçekleşmesini imkân dâhilinde görmemektedir. Türkiye Cumhuriyeti o günün şartları içinde Türklüğün biricik bağımsız devletidir. Gelişmiş ve güçlü bir devlet olması icap etmektedir. Türkiye, ancak bu şekilde dünyada yaşayan Türklerin de bir teminatı olabilir.

Türk Ocakları, Türk kültürünün araştırılmasını ve bu hususta yapılan çalışmaların millete ulaştırılması amacıyla kurulmuştur. Atatürk, Türk Ocakları için “milletin harsı üzerinde önemli tesirler yapmalıdır.” diyerek bu konudaki düşüncelerini ifade eder. Bu sebeple Türk Ocaklarının faaliyetlerini desteklemiş ve bir kısmına da bizzat kendisi iştirak etmiştir.

Türk dünyası yetmiş yıl boyunca tek bir bağımsız devlete, Türkiye Cumhuriyeti ile uluslar arası platformda temsil ediliyordu.

1990 yılında meydana gelen hadiselerden sonra bu sayı yediye yükselmiştir: Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Özbekistan, Türkmenistan ve Türkiye. Türkiye'nin bu ülkelerle çeşitli alanlarda gerçekleştirdiği ilişkiler kimsenin aleyhine değildir.

Atatürk'ün millet anlayışı Türkiye Cumhuriyeti devletine vatandaşlık bağıyla bağlı olan herkesi kapsamaktadır. O, 1981 anayasasının 66. maddesinde ifadesini bulan "Türkiye Cumhuriyeti'ne vatandaşlık bağıyla bağlı olan herkes Türk'tür" ibaresinin anlamına daha o günlerden işaret etmiş ve bölücülük ile yıkıcılığı reddetmiştir.

"Bugünkü Türk milleti siyasî ve içtimai camiası içinde kendilerine Kürtlük fikri, Çerkezlik fikri ve hatta Lazlık fikri veya Boşnaklık fikri propoganda edilmek istenmiş vatandaş ve milletlerimiz vardır. Fakat mazinin istibdat devirleri mahsülü olan bu yanlış tevsimler (isimlendirmeler), birkaç düşman aleti, mürteci, beyinsizden maada (başka), hiçbir millet ferdi üzerinde teelümden (üzüntü) başka bir tesir hâsıl etmemiştir. Çünkü bu millet efrâdı da, umum Türk camiası gibi aynı müşterek maziye, tarihe, ahlâka, hukuka sahip bulunuyorlar." "Bugün içimizde bulunan Hıristiyan, Musevi vatandaşlar, mukadderat ve tâlihlerini Türk milliyetine vicdani arzularıyla rabtettikten sonra kendilerine yan gözle, yabancı nazarı ile bakılmak, medenî Türk milletinin asil ahlâkından beklenebilir mi?"

"Türk milletinin ictimai düzenini bozmaya yönelik didinmeler boğulmaya mahkûmdur. Türk milleti kendinin ve memleketin yüksek menfaatleri aleyhine çalışmak isteyen bozguncu, alçak, vatansız ve milliyetsiz beyinsizlerin saçmalamalarındaki gizli ve kirli emelleri anlamayacak ve onlara müsamaha edecek bir topluluk değildir. O, şimdiye kadar olduğu gibi doğru yolu görür. Onu yolundan saptırmak isteyenler ezilmeye kahredilmeye mahkûmdur. (...) Diyarbakırlı, Vanlı, Erzurumlu, Trabzonlu, İstanbullu, Trakyalı ve Makedonyalı hep bir ırkın evlatları, hep aynı cevherin damarlarıdır."

SONUÇ:

Yukarıda belirtildiği üzere ulu önderin Türk dünyasına bakışı fevkalâde akılcı temellere dayanmaktadır. Onun Türk topluluklarına bakışı merkezden muhite doğru, önce yakın çevre ile münasebetlerin devamı ve kesinlikle ihmal edilmemesi yönündedir. Başlangıçta bu yakın çevre Türk yurdu olan Kıbrıs ve Hatay idi. Uzakta yaşayan Türk toplulukları ile ise kültürel ilişkilerimiz devam ettirilmeli ve komuoyumuz onları yakından tanımalıdır. Bu hususta dünyadaki gelişmeleri takip ederek uyanık olmamızı ve her bakımdan geleceğe hazırlanmamızı istemektedir. Atatürk, diğer taraftan da başaramayacağımız yükümlülüklerin altına girip milletimizin geleceğini tehlikeye atmamamız gerektiğine işaret etmiştir. Bugün Türk toplulukları ülkemiz için asgaride bir kültürel güven kuşağını teşkil etmektedirler. Türk toplulukları buldukları ülkelerle Türkiye arasındaki her türlü ilişkide köprü konumundadırlar. Ülkemizin dışında yaşayan muhtelif boylara mensup Türk toplulukları Türkiye'nin tabî lobileridir.

Türk topluluklarının kültürel kimliklerini buldukları ülkede korumaları ve Türkiye'ye muzahir durumda olmaları için gayret sarfedilmelidir. Bu cümleden olarak, siyasi ve ekonomik ilişkilerin yanı sıra eğitim ve kültürel ilişkilere de özellikle Büyük Öğrenci Projesi çerçevesinde Türkiye'ye gelen öğrenciler ile ilgili çalışmalara aralıksız devam edilmelidir. Projenin öğrenci seçimi, ülkelerin ihtiyaçları ve üniversitelerimizin imkânları dikkate alınarak öğrencilerin uygun programlara yerleştirilmesi, yeterli ve onurlu bir hayat sağlayacak burs vb. gibi konularda gerekli düzenlemeler yapılmalıdır.

Söz konusu Türk topluluklarına büyük Türk kültür ailesinin ayrılmaz bir parçası oldukları çeşitli basılı ve görüntülü yayın organlarında vurgulanmalı ve konunun canlı tutulmasına özen gösterilmelidir.